

Literatuur

Signalement

■ Nieuwe visie op stadsrecht

Kort geleden verscheen van dr H.P.H. Camps een beschouwing over het stadsrecht van Den Bosch. Er is al veel geschreven en gediscussieerd over het stichtingsjaar van onze stad. Toen Camps in 1953 in de Koninklijke Bibliotheek het privilegeboek van Peter van Osch terugvond, waarin de tekst van het oudste stadsrecht stond afgeschreven in de landstaal, ging de discussie zich toespitsen op de datering van deze rechtsoptekening. Bleek daaruit dat de stad in 1184/85 of in 1195 gesticht was? Deze laatste datum werd door de Leuvense hoogleraar Van Uytven naar voren geschoven. De tekst van het stadsrecht blijkt uniek in de Nederlanden. Camps meent, en dat is heel interessant, dat bij het opstellen van de tekst géén gebruik is gemaakt van Leuvense rechtsteksten. De opsteller van de tekst is, te oordelen naar zijn spraakgebruik, afkomstig uit de Duitse landen, waarschijnlijk het Rijn-Maasgebied. Daarnaast is het van belang op te merken dat Leuven in die tijd nog niet voldeed aan alle criteria om stad te worden genoemd. Een stad is immers 'een nederzetting met centrale functies, waaraan zij haar gediversi-

fieerde sociaal-economische structuur, haar relatief dichte bevolking en geconcentreerde bebouwing en een tegenover de omgeving afstekend uiterlijk en een eigen mentaliteit dankt' (R. van Uytven in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden II*, Haarlem, 1982, p.188). In Leuven was in ieder geval nog geen schepenbank en niets wijst er op dat in Leuven voor de veertiende eeuw enige rechtsoptekening plaatshad. In 1284 wordt in Den Bosch van 'hofvaart' op Leuven gesproken. Maar 'hofvaart' betekent niet hetzelfde stadsrecht hebben. Bovendien worden er op dat moment bewoordingen gebruikt die niet duiden op gelijkheid van recht. Een duidelijke aanwijzing voor Camps is de hofvaart van steden als Landen en Dormalen naar Den Bosch, terwijl genoemde steden toch veel dichterbij Leuven lagen. Landen en Dormalen konden kennelijk iets meer opsteken in Den Bosch. Ook aan dit feit ontleent Camps het argument dat het Bossche stadsrecht niet van het Leuvense is afgeleid. De in dit boekje ontwikkelde visie over de herkomst van het Bossche recht, de verdere geschiedenis ervan tot 1330 en de invloed ervan op het recht van andere steden kan een aanzet tot een nieuwe discussie over stedenfilaties en stadsrecht zijn. Tenslotte: dat Hertog Hendrik de stichter van Den Bosch is geweest is volgens Camps

een legende. Den Bosch ontstond buiten toedoen en intentie van de hertog. 'Het stadsrecht van Den Bosch werd zoals het werd, omdat de stad uit zichzelf ontstaan was en zich uit zichzelf ontwikkelde, onafhankelijk van wie of wat ook. De pas veel later gebruikte naam *'s-Hertogenbosch* is de kiem geworden van de fabels die zich om het ontstaan van de stad hebben geweven.' (p. 59) Ook voor de bedenkers van een naam voor de nieuw gevormde gemeente is het boekje van Camps een overweging waard. H.P.H. Camps, *Het stadsrecht van Den Bosch van het begin (1184) tot het Privilegium Trinitatis (1330). Een exposé met enkele nabescherouwingen* (Hilversum, 1995).

■ 'Gewone mensen'

In ons land wordt vaak wat geringschattend gedaan over de ontoegankelijkheid van de boeken die Nederlandse historici schrijven. Vooral de Amerikaanse historicus Simon Schama, die een belangrijk boek over de Republiek in de Gouden Eeuw schreef, dient dan als lichtend voorbeeld voor hoe het wel moet. Voor het gemak gaan critici dan voorbij aan de boeken die de prof Van Deursen (VU Amsterdam) schreef over het leven van 'gewone' mensen in de zeventiende eeuwse Republiek. Zeker zo boeiend geschreven en nauwkeuriger dan Schama's 'Overvloed en

'Winter', prent
van Daniël van
den Breden

Onbehagen' is Van Deursen's 'Mensen van klein vermogen' (eerder in vier deeltjes verschenen met de titel 'Het kopergeld van de Gouden Eeuw'). Van Deursen is onnavolgbaar: wijs, eenvoudig, met fijne humor en daarbij blijkt Van Deursen een eminent kenner en gebruiker van de aanwezige archiefbronnen. Voor zijn boek, dat ik hier onder uw aandacht breng, heeft hij alle archiefstukken die er over het dorp Graft te vinden zijn geraadpleegd. Elk stukje papier is door zijn handen gegaan. Zo kon Van Deursen een 'biografie' schrijven van een zeventiende eeuwse dorpssamenleving in de Noordhollandse polder: Graft. In zijn opstel 'Dode of leven- de medemensen' schetst Van

Deursen wat hij bedoelt met geschiedbeoefening: 'Deel hebben aan de ervaring van vorige generaties; weten hoe ze geleefd hebben en waarvoor ze leefden; hun recht doen in hun bedoelingen. Of dat alles nuttig is, vind ik niet zo'n moeilijke vraag, maar ook geen heel belangrijke. We breken er ons hoofd toch niet over of het wel nuttig is belangstelling te koesteren voor onze medemensen - nuttig om je buurman te begroeten, of je collega te vragen hoe hij het maakt. We zoeken in de geschiedenis niet naar wat nuttig is, maar naar wat waar is.' Zo is Van Deursen ook bezig geweest met Graft, een dorp van vissers en zee- lieden. Op zoek naar gewone mannen en vrouwen van de zeventiende eeuw. We lezen

over Sybrigh Maertens, die een winkeltje in tweede- handsgoederen dreef, het groepje doopsgezinde jongens en meisjes dat een schaatstocht maakte, meester Pieter die Neel Jans 'met force van de stoel afgetrocken en tegen haer dank had vercragt' en de vrouw van Pelgrom die Guurt 'een waterpot met pis en dreck' over zijn hoofd gooide. Over katholieken wordt verteld dat hen niets in weg werd gelegd: 'maar het was niet respectabel om katholiek te zijn'. De dopersen verlangden officieel geen wereldse vreugde, maar in Graft lag het iets anders en wat de Heidelberger Catechismus voor de gereformeerden kon betekenen vinden we ook terug. Van Deursen maakt duidelijk hoe was het om

jong te zijn, hoe jongens en meisjes met elkaar omgingen, wat het christelijk geloof betekende en hoe men in zo'n kleine gemeenschap - Graft telde 3.000 inwoners - met de armen en zwakken omging. 's-Hertogenbosch wordt trouwens in het boek ook genoemd: 'de Bossche Maegt, die niet uit 's-Hertogenbosch kwam maar uit Kopenhagen en haar maagdelijkheid al lang verloren had.'

Dat alles vond Van Deursen in kerkeradsnotulen, notariële akten, notulen van het dorpsbestuur, belastingkohieren, doop- trouw- en begraafboeken en rechterlijke archieven. Precies zulke archivalia die ook bewaard worden in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch, daar waar de geschiedenis van gewone mensen bewaard wordt. A.Th. van Deursen, *Een dorp in de polder. Graft in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1994)

■ Een aantal Nederlandse historici houdt zich bezig met de geschiedenis van ons land, in vergelijking met andere landen die aan de Noordzee grenzen. Twee jaar geleden werd een congres gehouden waar de buitenlandse invloeden op onze cultuur centraal stonden. Die dag was Ton Kappelhof, hoofd buro Archieven, een van de sprekers. Zowel de bijdrage van hem als van de andere sprekers zijn thans gebundeld tot

een boek. Op 't Hof, kerkhistoricus, wijst in zijn opstel op de import van gereformeerde vroomheid, die onder meer zijn stempel drukte op het gezinsleven en de 'zondagsheiliging'. De protestantse vluchtelingengemeenten in Engeland (ca. 1560), waartoe ook gevluchte Bosschenaren behoorden, werden sterk beïnvloed door het daar heersende puriteinse klimaat. Bij remigratie werd het gedachtengoed vanzelfsprekend meegenomen. Hester Dibbits en Gerard Rooijackers schrijven over goederen uit Japan en China die in de achttiende eeuw de Nederlandse huizen bereiken. In hun onderzoek betrokken zij ook het Brabantse Oirschot. Koppen en schotels van Chinees porselein en 'sitsen' (een bontgekleurde katoenen stof) japonnen. Een van de conclusies luidt dat veel van de huizen wat huisraad en decoratie betreft destijds de vergelijking met de adellijke hoven (die er in ons land nu eenmaal nauwelijks waren) heel wel konden doorstaan, zeker wat asiatica betrof. Opmerkelijk is dat in Oirschot veel later aziatisch porselein op en in de kast stond dan in Holland. In de gevarieerde bundel wijst Ton Kappelhof op de relatie tussen de Hollandse economie en noordelijk Brabant, een gebied in de periferie (geredeneerd vanuit het noorden). Vanuit Holland kreeg de nijverheid (textiel) in Brabant impulsen, de Bredase

bierbrouwerijen waren interessant voor de Hollandse markt. In 1667 overwoog de Bredase stadsregering zelfs een kanaal te laten graven om het bier sneller in Dordrecht te krijgen. De haven van 's-Hertogenbosch was van importantie voor de doorvoer van laken en andere textiele goederen. Hoewel in de tachtigjarige oorlog de handel op de vijand (Holland) was verboden en de Bossche hoogschout rond 1570 verscheidene kooplieden oppakte bleef de doorvoer van zout via Dordrecht en de Langstraat naar het zuiden gaande. Later - in de achttiende eeuw - bleek Brabant voor Holland interessant vanwege haar goedkope arbeidskrachten.

In de bundel treft u voorts nog bijdragen aan over de vervolging van toverij, Duitse immigratie en de ondergang van de Nederlandse handels-suprematie. Karel Davids e.a., *De Republiek tussen zee en vasteland. Buitenlandse invloeden op cultuur, economie en politiek in Nederland 1580-1800* (Leuven/Apel-doorn, 1995).

Aart Vos ■